

Ritoókné Szalay Ágnes

„MERT AZELŐTT PHOEBUS MELLETT
NEVELKEDTEM,
ONNÉT ELSZAKADVÁN MARS SZOLGÁJA
LETTEM.”¹

A címben idézett sorokkal vallja be Gyöngyösi István hőse 1695-ben a fiát kereső, bánatos Venusnak, hogy neki eddig se ideje, se alkalma nem volt megismerni a „Csalárd Cupidót”. Az ifjú maga mentegetése nem talál megértésre. Venus „bosszankodva” kioktatja: „Tudnod kell: mind Phoebus mind Mars holdul oda”.² Tudjuk is, hogyne tudnánk. Már éppen száz évvel korábban, 1594-ben, Balassi Bálint is csak az „Arte et Marte” jelmonddal ábrázoltatta magát a családi ősgaléria számára. Jóllehet a kortársak is tudták, az utókor is jól tudja, hogy ő igazán Cupidónak is „holdul” vala.

Gyöngyösi tapasztalatlan ifjának mi hitelt adunk. Ő ugyanis a távoli költő előd nyomdokain járt, Janus Pannonius gondolatait idézte. Janus panaszkodott többször is a fönt idézett formulával megváltozott élethelyzetére. Először talán a jó barát Galeotto Marzióknak írta egy levelében: „Ego deinceps si Phoebum non possum, Martem colam”.³ Amikor unokabátyja Vitéz Mihály egy pajzsot ajándékozott neki, ezt a következő verssel köszönte meg:

„Misisti clypeum nobis. Si miseris hastam,
Martis ero, Phoebi qui modo miles eram.”⁴

A gondolatsor teljes kifejtését az ekkor sorsával már nagyon elégedetlen költő az ifjú pályatársnak, Vetési Lászlónak írt versében olvashatjuk:

„... Tempus erat, cum me Musarum plectra tenebant,
dulcis et Aonio potus ab amne liquor.

¹ GYÖNGYÖSI István, *Csalárd Cupido*, kiad. JANKOVICS József, NYERGES Judit, Budapest, Balassi, 2003, I/25, 14.

² *Uo.*, I/27, 14.

³ *Iani Pannonii Opusculorum pars altera*, ed. S. TELEKI, Traiecti ad Rhenum, 1784, II., 99–100.

⁴ *Iani Pannonii Opera Quae Manserunt Omnia*, Vol. I., *Epigrammata*, Fasc. I., *Textus*, ed. Iulius MAYER, sim. add. Ladislaus TÖRÖK, Budapest, Balassi, 2006, 446, 255.

Nunc Marti miles, non Phoebo servio vates,
obstrepi et molli buccina rauca lyrae.”⁵

A „servio” és a megfelelője, a „szolgája lettem” félreérthetetlenül utal Gyöngyösi mintájára. Még akkor is így van ez, ha a két úr szolgálata Gyöngyösi-nél csak az ifjú korára céloz. Még csak a tanuláson és a katonai szolgálaton van túl. Janusnál már a leszámolás tanúi vagyunk, élete alkotó korszakától búcsúzik, a pusztítás, pusztulás szolgája lesz.

---

⁵ *Uo.*, 444, 254.

SZOLGÁLATOMAT AJÁNLOM
A 60 ÉVES
JANKOVICS JÓZSEFNEK

2021

B2/78 00019625

ELTE BTK Tort.

Balassi Kiadó
MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2009. március 10.

TARTALOM

STUDIOLUM

ÁCS PÁL: Egy csudálatos ének. A <i>Kunstammer</i> eszméje Esterházy Pál költészetében	11
BALÁZS Mihály–KESERŰ Gizella: Két elfelejtett régi levél (Medgyesi Pál 1638-ban)	17
BARTÓK István: A tanár és a költő: Károlyi Péter és Gyöngyösi István	30
BÁTHORY Orsolya: Pray György Dudith András életéhez	35
BÉKÉS Enikő: Galeotto Marzio alakja Bonfini <i>Symposion</i> című művében	42
BENDA Borbála: Lakoma a költészetben, avagy két vers táplálkozástörténeti elemzése	48
BEZECZKY Gábor: Az időszaki sajtótermékek számának alakulása a 19. századi Magyarországon	63
†BODNÁR György: A halál dimenziói. Juhász Ferenc <i>Pacsirta a szívben</i> című verseskötete a Nagyszombati kódex távlatából	70
CZIBULA Katalin: Utazás, (szám)üzenet. Margináliák egy Gulácsy-képhez	77
CSÁSZTVAY Tünde: Hamis Rózsakoszorú	86
CSEHY Zoltán: Flóra ajándékai (Tünődések Ányos Pál <i>Alexis</i> című eclogájáról)	96
CSORBA László: Egy polgár sétái a Vergilius-parkban	103
CSÖRSZ Rumen István: Gyöngyösi recyclatus (Miniatűrök a közköltészet Gyöngyösijéről)	120
FONT Zsuzsa: Bethlen Miklós levelei Brandenburgba	129
FÖLDES Györgyi: Istenek, óriások meg a világ. A lét szimbólumai a <i>Theosophicus énekek</i> , az <i>Isten kezében</i> , az <i>Isten fogai</i> <i>közt</i> és az <i>Isten gyertyája</i> című versekben	138
GÖMÖRI György: Samuel Pepys a magyarországi török háborúkról	147
GÖRÖMBEI András: A magyar nemzettudat változásai	154
HEGEDÜS Béla: Gusztinyi János csodálkozik	162
H. HUBERT Gabriella: Az RMKT új kötete felé	164
KASZA Péter: „Összeillik e két parázna szépen”. Néhány észrevétel egy Szapolyai János ellen írt gúnyvers kapcsán	169
KECSKEMÉTI Gábor: Fordítani veszélyes (Vetési István tervezett Xenophón-átültetéséről)	179

KELEMEN János: Az étkezési metafora Danténál	189
KESERŐ Bálint „Teleki Miklós Uram égi átallyában idvezülni akar...”. A <i>Peregrinuslevelek</i> egy helyéhez	205
KNAPP Éva: Rimay János erény-versei és a „virtutes concathenatae”	210
KOVÁCS Zsuzsa: Magyarok Coneglianóban	223
KÖSZEGHY Péter: Lemista töprengések. Balassi istenes énekeinek kiadásairól	233
KÜLLÖS Imola: Adalékok a folklór és a 17–18. századi közköltészet kapcsolatához	237
LACZHÁZI Gyula: Apáczai Csere János mágnes	242
LÁZÁR István Dávid: Petrarca levele M. T. Varróhoz	245
LENGYEL Réka: Francesco Petrarca A jó- és balszerencse orvosságairól	248
MACZÁK Ibolya: „Az Úr az én pásztorom...” Néhány 22/23. zsoltárhoz kapcsolható szövegalkotási kérdés négy 17. századi szerző prédikációjában	253
MOLNÁR Antal: Az első magyar nyelvű Epiktétosz-fordítás szerzőségének kérdéséhez	261
MONOK István: „Ex libris Nicolai Bethlen et amicorum” Az „et amicorum” bejegyzésről és a közös könyvhasználatról	266
NAGY Levente: Apafi, Bethlen, Marsili	277
NÉMETH S. Katalin: Lábjegyzet Gyöngyösi forrásaihoz	285
ÖTVÖS Péter: „Egy vers nemének módja”	288
PAJORIN Klára: A divinus furor és a poeticus furor. Marsilio Ficino két levele	296
PÁLFFY Géza: Nádasdy Tamás nádor a magyar királyok koronázási szertartásáról (1561)	305
PETRŐCZI Éva: A Bibliává változtatott lelkipásztor – avagy életigenlő siratóének John Cotton halálára	311
POLGÁR Anikó: „Én is úgy, mint Thisbe, egy tört elbírhatok”. Gyöngyösi István Charicliájának ovidiusi betétje	315
RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes: „Mert azelőtt Phoebus mellett nevelkedtem, Onnét elszakadván Mars szolgája lettem.”	323
RÓNA Judit: Babits Mihály „ismeretlen levele” Jankovics Józsefnek	325
S. SÁRDI Margit: Nyelv és önéletíró. Az idősikok kezelése Bethlen Miklós önéletírásában	327
SAS Péter: „Belső Magyar Uttzai Magyar PARNASSUS”. Egy 18. századi ismeretlen nyomtatvány a kolozsvári unitárius kollégiumról és tanáiról	336
SCHILLER Erzsébet: Érzékeny gondolatok. Töprengések egy Ányos-vers fölött	349

SIMON Zsuzsanna: „Egy szó, mely kell, de nem tetszik”. Standeisky Éva könyvéről	356
SUDÁR Balázs: A hódoltság meg a kávé	368
GY. SZABÓ András: „...ki messze, meghozza”	372
SZÉCHENYI Ágnes: Jung Ungarn, 1911. Liberális reálpolitika és irodalmi modernség: a Nyugat német változata Berlinben	375
SZELESTEI N. László: Áhítati művek Murányban a 17. század első felében	396
SZÉNÁSI Zoltán: Az elveszett és megtalált Éden poétikája. Küzdelem az én integritásáért Tűz Tamás költészetében	402
SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza: Rimay János Balassit magasztaló verse	410
SZILASI László: Az ítélet sürgetése. A panasz retorikája: szemrehányás és bevádolás XVI. századi panasz-versekben	417
SZÖRÉNYI László: Nimród zsoltára. Ösmagyar Dante poklában?	427
TAKÁCS László: Megjegyzések Gyöngyösi István Ovidius <i>Penelope Ulissesnek</i> című művének fordításához	437
THOMKA Beáta: Esszépoétika Jankovics Józsefnek	445
TÓTH Zsombor: Liminalitás és emlékirat-irodalom. Bethlen Miklós esete	448
TUSOR Péter: Rimay és Gyöngyösi levelestárczájából	458
TÜSKÉS Gábor: A verses <i>Fortunatus</i> -feldolgozáshoz	468
ÚJVÁRY Gábor: Bessenyei, Klebelsberg, Marosán és a „genius loci”. A bécsi Testőrpalatáról	478
VADAI István: X + 6	490

AD HOMINEM

BITSKEY István: „Udvaricé szölok, igen rövideden”. (Jankovics József köszöntése)	501
†CZIGÁNY Lóránt: Novissima tuba	504
GÉCZI János: Leég	506
KIBÉDI VARGA Áron: Porábúl	507
MOHL Györgyi: Drága Tanár Úr!	508
MONOK István: Harcaim Jankovics Józseffel	509
PÉTER Katalin: Szubjektív szöveg Jankovics József fellépéséről	511
ÚJVÁRY Auróra: Születésnap i lábjeget	514
ZALÁN Tibor: Látogató. Firkák Jankovics József piros sáljára	520

TABULA GRATULATORIA	522
---------------------	-----